

PRZYMIERZE ROZMOWA

ת"ב

IDEE JUDAIZMU, KTÓRE ODMIENIAJĄ ŻYCIE.
STUDIOWANIE TORY Z RABINEM SACKSEM.

Tłumaczenie: Jolanta Różyło

CHIDUSZ.COM

Cykl wspiera:

Nauczyciel i bohater

Parsza Dwarim 10 sierpnia 2019 / 9 aw 5779

Wyobraź sobie następujący scenariusz: masz prawie sto dwadzieścia lat i wiesz, że twoje życie dobiega końca. Wszelkie nadzieje rozpadły się na drobne kawałki. Przez ostatnich czterdzieści lat prowadziłeś swój lud do kraju obiecanego przez Boga, a teraz On mówi ci, że nie możesz przekroczyć jego granicy. W tym czasie niejednokrotnie byłeś krytykowany przez swoich współbraci. Twoja siostra i brat, z którymi dzieliłeś ciężar przywództwa, odeszli. Wiesz już też, że żaden z twoich synów nie odziedziczy po tobie należnych honorów. Koniec twojego życia wydaje się tragiczny – cele nieosiągnięte, aspiracje niespełnione. Co robisz?

Na to pytanie istnieje wiele możliwych odpowiedzi. Można pogрузić się w smutku, rozmyślając nad tym, co mogłoby się wydarzyć, gdyby nasza historia potoczyła się inaczej. Można próbować przebłagać Boga, aby jednak pozwolił przekroczyć rzekę Jordan. Można zatopić się we wspomnieniach o dobrych czasach: gdy Izraelici śpiewali *Pieśń morza*, gdy zdecydowali się zawrzeć przymierze z Bogiem na Synaju, gdy budowali Przybytek. Tak zareagowałby każdy normalny człowiek. Mojżesz nie zrobił jednak żadnej z tych rzeczy, a to, na co się zdecydował, zmieniło bieg żydowskiej historii.

Przez kolejny miesiąc lud gromadził się na wschodnim brzegu Jordanu. Tam Mojżesz wygłaszał swoje mowy, które stanowią treść księgi Dwarim. Ich tematyka jest niezwykle rozległa – obejmuje historię przeszłości, proroctwa i ostrzeżenia dotyczące przyszłości, prawa, opowieści, pieśń i zbiór błogosławieństw. Te wszystkie elementy składają się na

pełną wizję świętego, oddanego Bogu narodu – społeczeństwa, które pokazałoby ludzkości, jak pogodzić wolność z ładem, sprawiedliwość z miłosierdziem, godność jednostki ze wspólną odpowiedzialnością.

W ostatnim miesiącu życia Mojżesz cały czas mówił. Zmienił więc swoją rolę i relację łączącą go z ludźmi. Z wyzwoliciela, prawodawcy, cudotwórcy i mediatora między Izraelitami a Bogiem zmienił się w najważniejszego bohatera znanego wszystkim Żydom jako *Mosze Rabejnu*, Mojżesz nasz nauczyciel. Księga Dwarim zaczyna się słowami: „począł Mojżesz wykladać naukę tę” (1:5). Użyty tu hebrajski czasownik *beer* pojawia się w tym znaczeniu w Torze jeszcze tylko w jednym fragmencie, na końcu księgi: „I napiszesz na kamieniach owych wszystkie słowa zakonu tego bardzo jasno [*baar hetew*]” (Dwarim 27:8). Mojżesz chciał wyjaśniać, wykladać, tłumaczyć. Pragnął, aby ludzie zrozumieli, że judaizm nie jest religią tajemnic zrozumiałych tylko dla nielicznych, ale „dziedzictwem [całego] zgromadzenia Jakuba” (Dwarim 33:4).

W ostatnim miesiącu życia Mojżesz staje się prawdziwym edukatorem. W swoich mowach nie tylko wyklada prawo, ale wyjaśnia też, dlaczego jest ono potrzebne. Nie zachowuje się przy tym jak władca. Otrzymane prawo było wynikiem doświadczeń Izraelitów, którzy przeżyli niewolnictwo i prześladowania w Egipcie, pozwalające zrozumieć prawdziwą wartość wolności – także tej regulowanej prawnie. Izraelici raz po raz słyszą, że powinni zastosować się do prawa, ponieważ byli niewolnikami w Egipcie. Muszą zawsze *pamiętać* i nie mogą nigdy *zapomnieć* – te dwa słowa pojawiają się w księdze Dwarim wielokrotnie – skąd pochodzą, jak to jest żyć na wygnaniu, być prześladowanym i bezsilnym. W musicalu Lin-Manuela Mirandy *Hamilton* George Washington mówi do młodego, porywczego Alexandra Hamiltona: „Śmierć jest łatwa, młodzieńcze; to życie jest trudne”. W księdze Dwarim Mojżesz powtarza zaś Izraelitom: niewolnictwo było łatwe, trudniejsza jest wolność.

W historii opowiedzianej w ostatniej księdze Mojżesz stopniowo staje się coraz większym autorytetem i osiąga coraz to większą mądrość. Po raz pierwszy słyszymy, jak zwraca się do ludzi własnymi słowami, a nie tylko przekazuje słowo Boże, jak było do tej pory. Jego sposób rozumienia i dbałość o detale są nienaganne. Mojżesz pragnie, aby ludzie zrozumieli, że prawo nie jest Bożym kaprysem, ale zostało im dane przede wszystkim dla ich własnego dobra.

Wszystkie starożytne cywilizacje miały swoich bogów. Prawo nie pochodziło jednak od nich, ale od królów, faraonów i władców – jak w przypadku kodeksu Hammurabiego. Starożytni bogowie kojarzyli się z władzą, ale nie ze sprawiedliwością. Prawa były stworzone przez człowieka, a ich celem było zachowanie porządku społecznego. W przypadku Izraelitów było inaczej. Ich monarchia była wyjątkowa, ponieważ król nie miał żadnej władzy ustawodawczej. Prawa pochodziły bezpośrednio od Boga – stwórcy świata i wyzwoliciela swojego ludu. Stąd donośna deklaracja Mojżesza: „Przestrzegajcie ich tedy, a spełniajcie je; gdyż to mądrość wasza, i rozum wasz w oczach ludów, które usłyszawszy o wszystkich

ustawach tych powiedzieć muszą: «zaprawdę, ludem mądrym i rozumnym jest naród ten wielki!»” (Dwarim 4:6).

W tym decydującym momencie swojego życia Mojżesz zrozumiał, że choć nie mógł fizycznie towarzyszyć swoim współbraciom w momencie wejścia do Ziemi Obiecanej, będzie z nimi emocjonalnie i intelektualnie – w swoich naukach, które poprowadzą ich w przyszłości. W ten sposób Mojżesz był pierwszym (i największym) propagatorem ważnej dla judaizmu idei przywództwa – idei *nauczyciela bohatera*.

Bohaterowie to zazwyczaj ci, którzy wykazują się szczególną odwagą na polu bitwy. Mojżesz wiedział jednak, że najważniejsze bitwy nie mają charakteru militarnego, ale duchowy, moralny i kulturowy. Wygrana walka może zmienić układ figur na szachownicy historii, ale to zwycięstwo duchowe zmienia ludzkie życie. Triumf militarny jest prawie zawsze krótkotrwały – obowiązuje tylko do momentu, w którym wróg znowu zaatakuje albo na horyzoncie pojawi się nowy, bardziej niebezpieczny przeciwnik. Zwycięstwo duchowe może zaś trwać wiecznie – jeśli tylko lekcja nie zostanie zapomniana. Bohaterami o charakterze militarnym mogą być ludzie nieszczególnie wybitni, jak Samson czy Jefe z Księgi Sędziów. Ale ci, którzy uczą innych, jak patrzeć, czuć i działać inaczej, którzy poszerzają horyzonty moralne ludzkości, należą do wyjątków. A wśród tych nielicznych największy był Mojżesz.

Nie tylko zostaje on w księdze Dwarim nauczycielem, ale nakazuje też Izraelitom (w słowach wyrytych w każdym żydowskim sercu), aby sami stali się narodem edukatorów:

A opowiadaj o nich synom twoim, i synom synów twoich: o tym dniu, kiedyś stawał przed Wiekuistym, Bogiem twoim, przy Chorebie (Dwarim 4:9-10).

Gdy zapyta cię syn twój w przyszłości, i powie: „Cóż to za świadectwa, i ustawy i prawa, które przykazał wam Wiekuisty, Bóg nasz?”. Odpowiesz wtedy synowi twemu: „Niewolnikami byliśmy Faraona w Micraim, i wywiódł nas Wiekuisty z Micraim ręką przemożną” (Dwarim 6:20-21).

A nauczajcie ich synów waszych, mówiąc o nich, gdy siedzisz w domu twoim, i gdy pójdziesz drogą, i gdy położysz się, i gdy wstaniesz (Dwarim 11:19).

Dwa ostatnie nakazy, jakie Mojżesz przekazał ludowi, miały wyraźnie wychowawczy charakter: w siódmym roku zgromadź lud, aby wysłuchał czytanej Tory i nie zapomniał o przymierzu z Bogiem (Dwarim 31:12-13); ponadto „napiszcie sobie pieśń tę, a naucz jej synów Izraela” (31:19). W dzisiejszym rozumieniu ostatnie przykazanie oznacza, że każdy powinien stworzyć swój własny zwój Tory.

Księga Dwarim wprowadza do biblijnego słownika nowy czasownik, *lamed-mem-dalet*, który oznacza uczyć się lub uczyć kogoś. Słowo to nie pojawia się w pozostałych czterech księgach, za to w Dwarim pada aż siedemnaście razy.

W żadnej innej starożytnej cywilizacji nie spotykamy się z taką troską o powszechną edukację. Żydzi stali się narodem, którego bohaterami są nauczyciele, twierdzami – szkoły, a pasją nauka i intelektualne życie.

Transformacja, jaką przechodzi Mojżesz pod koniec swojego życia, jest jedną z najbardziej inspirujących religijnych opowieści. Tym jednym aktem wyzwolił się od tragedii. Od tego momentu już na zawsze pozostanie przywódcą Żydów. Choć nie towarzyszył Izraelitom ciałem, gdy wchodził do Ziemi Obiecanej, był z nimi w swoich naukach. Jego synowie nie przejęli jego obowiązków, ale zrobili to jego uczniowie. Być może nie czuł w tamtej chwili, że zmienia los swojego ludu, ale w pełnej historycznej perspektywie wpłynął na niego bardziej niż jakikolwiek inny przywódca. Mojżesz sprawił, że Izraelici stali się narodem księgi – nie zbudowali zigguratów ani piramid, ale szkoły i jesziwy.

Percy Shelley powiedział kiedyś, że poeci są nieoficjalnymi prawodawcami świata (*A Defence of Poetry*). Jednak to nie poeci, a nauczyciele nadają kształt społeczeństwom, przekazując dziedzictwo przeszłości tym, którzy budują przyszłość. Ta idea pozwoliła judaizmowi przetrwać dłużej niż inne cywilizacje. A jej historia zaczyna się w ostatnim miesiącu życia Mojżesza.

Więcej tekstów rabina Sacksa na stronie: www.rabbisacks.org

    @rabbisacks

The Office of Rabbi Sacks, PO Box 72007, London, NW6 6RW, UK
+44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • Wszelkie prawa zastrzeżone

Biuro rabina Sacksa jest wspierane przez The Covenant & Conversation Trust